

Intervju med tidsvitnet Svein Lundamo

Tid og sted: 26.08.2020 Fossmotunet

Intervjuet av: Gerd Borgen og Frank Nygård

Svein Lundamo ble født på gården Fossmo i 1934 og bodde der til 1953. Han har mange minner fra gården og området både før, under og etter krigen. Vi fikk se flere bilder av gården fra 1940- og 50-tallet. Svein fortalte at veien som ble bygd rundt 1922, gikk fra den gamle kraftstasjonen, for deretter å gå på nordsiden av stua til Fosslandfamilien, gjennom Stormyrdalen (flyplassen ligger på Stormyra) og opp mellom Bardufoss Lufthavn og Svarthaugen og ut der administrasjonsbygget på flyplassen ligger i dag. Ikke langt derifra, på Andselv, lå det under krigen to butikker: Alf K. Jørgensen kolonial og Didriksen bokhandel og altmulighandel.

Russefangene gikk fra Bjørnåsen hver morgen kl 08.00 for å arbeide på flyplassområdet.

På Fossmoen lå det et lite flyverksted.

Det ble anlagt jernbane fra masseuttak på Fossmoen (Svein viste oss stedet) i rett linje til Fossmofeltet der reserveflystripa lå. Togvogner kalt vagger frakta fyllmasse med fin morenesand fra uttaket til den nye flystripa.

Stua til familien Fossland måtte rives fordi flyvingen kom borti husveggen når flyene taksa forbi. Huset ble senere satt opp igjen der Odd Fellow-bygninga står i dag.

Kraftstasjonen fra 1922 var viktig for tyskerne. Vannet gikk gjennom to store trerør laga etter tønneprinsippet. Rørene var rundt 2 meter i diameter og gikk fra fjelltunellen bak vanninntaket og videre i en forsenking i bakken ned til kraftverket. Kraftverket lå nedenfor Nerfallet i Bardufossen. Norske maskinister ble tvunget til å jobbe på stasjonen under oppsyn av tyske vakter.

Noen av russefangene jobba på kraftstasjonen. Svein var 7-8 år og husker hvordan synet av dem gjorde inntrykk. De var kledd i grove frakker, hadde strie rundt føttene og dårlige hodeplagg. Om vinteren kunne det være -25 til -30 grader. Kulden og den rå lufta gjorde fangene syke. Mor og bestemor syntes synd på fangene. De smurte brødsiver og la dem i avispapir som Svein stakk inn i snøkantene der fangene marsjerte forbi. Tyskerne brydde seg ikke om ungene, derfor kunne både Svein og andre unger legge ut mat til fangene nokså risikofritt. Mange av gårdene kjøpte sild fra Målsnes. En god del av silda ble kokt og pakka inn i avispapir før den ble lagt ut til fangene i matpakker.

Russefangene ble satt til å holde rista i tunellåpningen inn til kraftstasjonen fri for sørpe og is om vinteren. De brukte ca 60 cm brede metallskraper som var festa til 5-6 meter lange trestaker. Isen og sørpa ble måket opp i enkle trillebårer og tippa utfor den gamle demninga som vi fortsatt kan se.

Lokalbefolkninga ble utkommandert til å dirigere fangene i arbeidet ved kraftstasjonen under bevoktning av tyske vakter. Disse vaktene var forholdsvis snille vakter.

Etter krigen flytta Sveins familie tilbake til Fossmo gård som hadde vært rekvirert under krigen. En dag utpå våren kom to russefanger gående til gården. De var bedre kledd enn de hadde vært som fanger. Sveins bestemor tok imot dem. De var vanskelig å forstå, men ved hjelp av fingerspråk, skjønnte hun at de var kommet for å takke for hjelpa de hadde fått under krigen. De tidligere fangene ble invitert opp i andre etasje på kaffe og mat. Russerne hadde også et ønske om å takke bygdefolket på andre sida av elva. Dermed satte de over elva i båt mellom fallene. Istedenfor å ro, begynte de å stake seg over. Men elva var stor og strømmen sterk. Årene nådde ikke ned i botn, og de var heller ikke kjent med forholdene i elva. De ble tatt av hovedstrømmen og endte i fossen der de omkom. Det var også to tilfeller med tyskere som drukna i fossen. Til sammen drukna 6 tyskere.